

Günlerden bir gün Oğuz Kağan, Tanrı'ya yalvarırken karanlık bastı. Gökten bir gök ışık indi. Güneşten ve aydan daha parlaktı. Oğuz Kağan oraya yürüdü ve gördü ki o ışığın içinde bir kız var, yalnız oturuyor. Çok güzel bir kızdı. Başında, alnında ateşli ve parlak bir beni vardı, tıpkı Demirkazık (Kutup) yıldızı gibiydi. O kız öyle güzeldi ki gülse Gök Tengri gülüyor, ağlasa Gök Tengri ağlıyordu. Oğuz Kağan onu gördü, akli başından gitti, sevdi ve aldı. Günler ve gecelerden sonra bu kız üç oğlan çocuk doğurdu. Çocuklara Gün, Ay ve Yıldız isimlerini verdiler. Yine bir gün Oğuz Kağan ormanda ava gitti. Önünde, bir göl ortasında bir ağaç gördü. Bu ağacın kovuğunda da bir kız vardı, yalnız oturuyordu. Gözü gökten daha gök, saç ırmak gibi dalgalı, dişi inci gibiydi. Öyle güzeldi ki yeryüzü halkı onu görse dayanamaz, 'Eyvah, ölüyoruz!' derlerdi. Oğuz Kağan onu görünce yüreğine ateş düştü, akli gitti, onu sevdi ve aldı. Günlerden ve gecelerden sonra bu kız da üç erkek çocuk doğurdu. Onlara da Gök, Dağ ve Deniz adlarını koydular.

Soru 1) "Yüreğine ateş düşmek" ifadesi metinde hangi anlamda kullanılmıştır? Gerçek anlamıyla ilişkilendirerek açıklayınız.

"Yüreğine ateş düşmek" ifadesinin gerçek anlamı, fiziksel bir ateş parçasının insanın kalbine düşüp orayı yakmasıdır. Metinde ise bu ifade mecaz anlamda kullanılarak Oğuz Kağan'ın kızı gördüğü ilk an hissettiği ani, şiddetli ve sarsıcı aşk duygusunu ifade etmektedir. Tıpkı fiziksel bir ateşin düştüğü yeri aniden yakıp kavurması gibi, kızı görünce ortaya çıkan bu güçlü duygu da Oğuz Kağan'ın iç dünyasını derinden sarsmış ve tüm benliğini kaplamıştır.

Soru 2) Metinde çizilen cümlelerde başvurulan söz sanatını bulunuz. Bu sanatın, destanın yapısındaki "kutsallık" ve "olağanüstülük" temalarını inşa etmedeki işlevini kısaca değerlendiriniz.

Bu cümlede Mübalağa (Abartma) sanatına başvurulmuştur. İşlevi: Gökten inen ışığın parlaklığının, gökyüzünün en parlak iki cisiminden (güneş ve ay) bile fazla olduğunun söylenmesi, olayın sıradan bir durum olmadığını vurgular. Bu abartılı tasvir; ışığın ve içindeki kızın doğrudan ilahi bir kaynaktan (Gök Tengri) gönderildiğini göstererek destanın kutsallık ve olağanüstülük temalarını güçlendirir. Metnin mitolojik atmosferini inşa eder. (Not: Güneş ve ay sözcüklerinin bir arada kullanılması sebebiyle Tenasüp sanatı da kabul edilebilir ancak asıl vurgu mübalağa üzerindedir.)

"Bir gün küstah bir fare, bir devenin yularını eline almış, gururla önden gidiyordu. Kendi kendine, 'Ben ne kadar güçlü, ne kadar yiğit bir kahramanmışım ki koskoca deveyi peşimden sürüklüyorum!' diyerek böbürleniyordu. Deve, farenin bu kibrini fark etti ama ses çıkarmadı, içinden 'Hele dur, sana kim olduğunu yakında gösteririm.' diye geçirdi. Gide gide büyük ve coşkun bir nehrin kenarına geldiler. Fare suyu görünce korkudan donakaldı, olduğu yere çakıldı. Deve alaycı bir sesle, 'Ey yiğit kılavuzum, neden durdun? Gir suya da ardın sıra geleyim!' dedi. Fare titreyerek, 'Görmüyor musun su çok derin, girsem boğulurum!' diye cevap verdi. Deve sakince nehre girdi, su devenin sadece dizlerine geliyordu. 'Korkma,' dedi deve, 'su sadece diz boyuymuş.' Fare çaresizce boynunu büktü: 'Senin dizine gelen su, benim boyumu yüz defa aşiyor. Lütfen beni affet, haddimi bilemedim.' Deve fareyi sırtına aldı ve nehri geçerken ona şu dersi verdi: 'Bir daha kendi boyuna posuna bakmadan büyüklenme!'" (Mevlânâ - Mesnevi)

Soru 3) Bu metnin yazılma amacı ve okuyucuya verilmek istenen ileti nedir? Karakterlerin davranışlarından hareketle yazarın bize ne anlatmak istediğini belirleyiniz.

- **Ana düşünce (İleti):** İnsanın kendi yeteneklerini, sınırlarını ve gücünü bilmesi (haddini bilmesi) gerektiği; kibrin insanı er geç komik ve çaresiz bir duruma düşüreceğidir.
- **Açıklama:** Yazar, elindeki küçük bir güce (yuları tutmaya) aldanıp kendini dev aynasında görenleri "Fare" üzerinden eleştirmiştir. "Deve" ise olgunluğu ve gücü temsil eder. Deve, farenin kibrini sözle değil, farenin aciz kalacağı gerçek bir zorlukla (nehirle) yüzleştirerek ona sınırlarını öğretmiştir.

Soru 4) Farenin hikâyenin başında ve nehir kenarında hissettiği iki zıt duyguyu sırasıyla yazınız. Devenin yol boyunca fareye sessiz kalmasının asıl amacı nedir?

- **Farenin Duyguları:** Sırasıyla kibir (aşırı özgüven) ve korku (çaresizlik).
- **Devenin Amacı:** Fareye sınırlarını ve acizliğini sözle söylemek yerine, onu doğrudan gerçek bir zorlukla (nehirle) yüzleştirerek bizzat yaşatıp öğretmektir.

Yusuf u Züleyha

Sundu her bir hâtûna bir zer turunc
Verdi bir elmas bıçak ol şûh-ı gunc

Çıktı nâgâh hücrelerinden ol nigâr
Kıldı hâtûnları aşka giriftâr

Geldi çün ol şeh-i melâhat-ı gunc
Kesmek istedi her birisi turunc

Eyle şaşkın kıldı anları cemâl
Kestiler ellerin etmeyip hayâl

Akdı kanlar ellerinden ser-be-ser
Hüsn-i Yûsuf kıldı anlarda eser

Bir nazarda yitirip akl u hîred
Aşk oduna yandılar bî-hadd u 'add

Günümüz Türkçesi

(Züleyha) her bir kadına altın sarısı bir turunc, Ve elmas gibi keskin bir bıçak verdi o işveli güzel.

O sevgili (Yusuf) ansızın odasından çıkıverdi, Güzelliğiyle bütün kadınları bir anda aşka tutsak etti.

O nazlı güzellik şahı (Yusuf) karşılarında çıkıp gelince, Her biri (heyecandan elindeki) turuncuyu kesmek istedi.

Yusuf'un yüzünün güzelliği onları öyle bir şaşkına çevirdi ki, Farkına bile varmadan meyve yerine kendi ellerini kestiler.

Baştan başa hepsinin ellerinden kanlar aktı, Yusuf'un o eşsiz güzelliği onlara işte böyle tesir etti.

Tek bir bakışta akıllarını ve şuurlarını yitirip, Sınırsız ve hesapsız bir şekilde aşk ateşine yandılar.

Güvahi'nin *Pend-nâme*'sinden (...)

Bitir bir işi gayre sonra tut yüz
Ki bir koltukta sığmaz iki karpuz

Sonun sanan işinin önün anlar
Önün anlamayan sonunu tanlar

Döner şerre sakın uzatma hayrı
Uzat şerri ki hayra döne seyri

Nasihât edecek dinle uluyu
Kalursun dinlemez isen uluyu (...)

Güvahi

Soru 5: Yukarıda verilen "Yusuf u Züleyha" ve "Pend-nâme" metinlerinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

a) Her iki metnin üslup (dil ve anlatım) özelliklerini yazarak karşılaştırınız.

- Yusuf u Züleyha: Duygusal (lirik), tasvir edici, sanatlı ve abartılı (mübalağalı) bir dil kullanılmıştır.
- Pend-nâme: Öğretici (didaktik), atasözleri/deyimlerle zenginleştirilmiş, doğrudan nasihat veren, daha sade ve net bir dil kullanılmıştır.

b) Bu iki metnin yazıldığı ortak nazım biçimini (türünü) belirtiniz.

Her iki metin de Mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır.

6) Yukarıdaki iki metnin iletisini kısaca yazarak karşılaştırınız.

- Yusuf u Züleyha: Aşkın ve güzelliğin sarsıcı etkisi; aşkın insanın aklını ve iradesini elinden alacak kadar güçlü bir duygu olduğu anlatılmıştır.
- Pend-nâme: Hayat tecrübesi aktarılmış; işleri sırasıyla yapmanın, iyiliği ertelememenin ve bilgelerin (büyüklerin) nasihatini dinlemenin önemi vurgulanmıştır.

"Dirse Han'ın hatunu der: 'Hey Dirse Han! Bana incinip acı sözler söyleme. Kalkarak yerinden doğrul, alaca çadırını yeryüzüne diktir. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestir. İç Oğuz'un, Dış Oğuz'un beylerini başına toplu. Aç görsen doyor, çıplak görsen donat. Borçluyu borcundan kurtar. Tepe gibi et yağ, göl gibi kırmızı sağdır. Ulu bir toy (şölen) eyle. Belki bir ağzı dualının duasıyla Tanrı bize de bir yiğit evlat verir.' " (Dede Korkut Hikâyeleri'nden)

Soru 7) Metinde kalın harflerle yazılmış olan "Aç görsen doyor, çıplak görsen donat." ifadelerinden hareketle, bu metnin ait olduğu Türk toplumunda hangi millî ve evrensel değerlerin aktarıldığını değerlendiriniz.

- Millî Değerler Açısından: Eski Türk toplumunda boy beyinin (liderin) halkına karşı sorumlu olduğu "sosyal devlet" anlayışını temsil eder. Liderin zenginliğini halkıyla paylaşması (toy/şölen düzenlemesi), yoksulu koruyup gözetmesi Türk töresinin ve yöneticilik anlayışının en önemli kurallarındandır.
- Evrensel Değerler Açısından: İhtiyaç sahiplerine el uzatmak, yoksulu doyurup giydirmek, empati kurmak ve karşılıksız iyilik yapmak (insan hakları ve sosyal adalet) tüm insanlığın ortak ve evrensel erdemleridir.

Soru 8) Aşağıda sınırları ve içeriği belirlenmiş bir "Fabl Haritası" verilmiştir. Yönergeleri dikkatlice okuyarak bu haritadaki unsurları içeren bir fabl kaleme alınız.

Fabl Haritası:

- Tema: Ön yargıların insanı yanıltması ve dış görünüşün aldatıcılığı.
- Karakterler: Kibirli bir ceylan ve gösterişsiz, yaşlı bir kirpi.
- Mekân: Kurak bir bozkır ve kurumak üzere olan küçük bir su birikintisi.
- Zaman: Kavurucu bir yaz öğlesi.
- Kullanılacak Anlatım Biçimleri: Öyküleme ve betimleme.
- Kullanılacak Edebî Sanatlar: Teşhis (kişileştirme) ve intak (konuşturma).
- Plan (Olay Örgüsü): Olaylar serim, düğüm, çözüm sırasına uygun şekilde ilerlemeli, olayların sonucundan çıkarılan öğüt metnin sonunda bir cümleyle belirtilmelidir.
- Başlık: Metnin ruhuna uygun, özgün bir başlık konulmalıdır.